

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОТОКОЛІВ У СИСТЕМІ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Віталій Григорович ТУНІЙ,

адвокат

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. Актуальність наукового дослідження протоколів слідчих (розшукових) дій, підсилюється не лише через важливість виконання зазначених завдань та правильного оформлення таких документів, а й у зв'язку з постійними змінами в умовах правозастосування та потребою в удосконаленні основних форм фіксації слідчих (розшукових) дій, щоб забезпечити високі стандарти правосуддя [2].

У ході розслідування кримінального правопорушення слідчий, дізнавач отримує різну інформацію з різних джерел і за допомогою різних засобів. Попри це, більшість юридично значимих рішень слідчий, дізнавач, прокурор приймає, ґрунтуючись лише на доказах, тобто відомостях, засвідчених та закріплених у встановленому законом порядку. З урахуванням предмета дослідження виникає необхідність розгляду таких основних категорій кримінального процесу, як виявлення, збирання та джерела доказів, а також засоби доказування у контексті проблематики ролі протоколів у доказуванні та кримінальному процесі.

М. Є. Шумило зазначає, що, на жаль, у чималій частині сучасних наукових і навчальних джерел поняття доказу описується не як інтегральна юридична цілісність, а лише як одна із її можливих предметних аспектизацій, як одна з багатьох граней феномену доказів (як факт, як інформація, відомості тощо). Такий підхід в методологічному плані видається непродуктивним, бо штучно звужує рамки бачення проблеми, обмежуючи її, наприклад, питаннями змісту, форми і способу отримання процесуальних джерел відомостей про факти, дозволяючи вирішення питання про їхню допустимість. Але в цьому разі зостаються немовби «в тіні» психологічні, гносеологічні, логічні, лінгвістичні складові феномену кримінально-судових доказів [3, с. 96].

Проблематичність отримання доказів, у тому числі й за результатами застосування засобів кримінального процесуального доказування у досудовому розслідуванні, обумовлена тим, що деякі науковці та практики намагаються відділити фактичні дані від процесуальних джерел доказів, надавши їм самостійного значення, що не відповідає ґносеологічній і правовій природі доказів у кримінальному процесі як засобу кримінального процесуального доказування у досудовому розслідуванні. Єдність змісту та форми доказів означає, що фактичні дані як зміст доказу існують не інакше, як у вигляді (або у формі) показань, документів, висновків експерта та речових доказів. При цьому зазначимо, що у разі визнання отриманих фактичних даних, закріплених відповідно до встановленої процесуальної форми й перевірених і оцінених з точки зору належності, допустимості та достатності, доказом уповноваженим суб'єктом кримінального провадження, джерела доказів набувають значення також і процесуальних джерел доказів, і видів доказів, і видів засобів кримінального процесуального доказування.

Роль протоколів слідчих (розшукових) дій у доказуванні полягає у встановленні обставин, що складають головний та доказові факти у кримінальному провадженні. Тільки у такому взаємозв'язку протоколи можуть розглядатись як джерело доказів, що закріплено в ч. 2 ст. 99 КПК України. Згідно з цією нормою, процесуальні документи, виступають матеріальними носіями інформації, яка може бути використана для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [4]. Тобто, протоколи слідчих (розшукових) або інших процесуальних дій виконують функцію закріплення отриманих доказів і забезпечують їхню юридичну силу. Оскільки в кримінальному процесі особлива увага приділяється достовірності та допустимості доказів, протоколи як документи мають відповідати ряду вимог. Ці вимоги регламентовані нормами КПК України і включають, зокрема, точність відображення ходу та результатів слідчої (розшукової) чи іншої процесуальної дії, належне оформлення та обов'язкове підписання всіма учасниками [1, с. 60].

Як джерело доказів, протоколи мають низку унікальних особливостей. По-перше, вони містять первинну інформацію про обставини, виявлені під час слідчих або судових дій, що забезпечує їхню високу доказову цінність. По-друге, протоколи включають додатки, такі як фотографії, відеозаписи, схеми чи інші матеріали, які наочно підтверджують зафіксовані у них факти. Це дає можливість сторонам кримінального провадження та суду перевірити достовірність викладеної інформації [5, с. 74]. Вказане свідчить про багатогранну роль протоколів у процесі доказування. З одного боку, вони виступають як свідчення певних дій або подій, які мали місце в кримінальному провадженні. З іншого – є юридичним засобом, що забезпечує прозорість і контроль за дотриманням норм кримінального процесуального права [4].

Отже, відповідно до положень КПК України, протоколи складаються під час проведення різних слідчих (розшукових), НСРД. Їхнє призначення полягає не лише у фіксації фактів, але й у підтвердженні дотримання процесуальних норм, захисті прав учасників кримінального провадження та забезпеченні об'єктивності розслідування. Водночас, як вже було зазначено, протоколи оформлюються й за результатами проведення процесуальних дій. Зокрема, у випадках затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину (ст. 208 КПК України), складання протоколу документально підтверджує факт затримання, правові підстави для цього та обставини, за яких це сталося. До того ж протоколи відіграють важливу роль на етапі судового розгляду. Наприклад, під час огляду судом речових доказів, якщо їх неможливо доставити до зали судового засідання, чи під час огляду місця, де сталися важливі для справи події, протоколи документують усі обставини, за яких проводилися ці дії (ст. 357 і 361 КПК України). Таким чином, протоколи забезпечують точне відображення обставин і фактів, що мають значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Лисенко О. А. Теорія доказів у кримінальному процесі: монографія. Київ: Видавничий Дім «Професіонал», 2017. 340 с.
2. Бісюк О. С., Федорчук К. Т. Особливості використання протоколів слідчих (розшукових) дій як джерел доказів у кримінальному процесі України.. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. № 2. С. 947–953.
3. Шумило М. Є. Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України : спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 2. С. 40–48.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Задорожний С. М. Доказування у кримінальному процесі України: підручник. Київ: Кондор, 2017. 250 с.